

en el *Roman de Fierabràs* (S. XIII o ja XII?) i un parell de vegades en *Guilhem de la Barra*, a. 1319, de Castelnau-darri; amb pronúncia gascona tenim *gabà* al llarg dels Pirineus, i també *gafà* d'alguns parlats llenguadocians i fins llemosins, si bé en sentits un poc secundaris; però ara predomina *agafà* «atrapar, happen; accrocher, suspendre», que el *TdF* documenta no sols en J. d'Aubian (Castres, S. XVIII) i *agafaire* = *arrapaire* en el tolosà Vestrepain, i en el felibre A. Arnavielle, que era d'Alès, ja prop del Baix Roine, sinó també «comme lou negadis s'agafò sus d'un ro(c)», en Màrius Bourrelly que ja era d'Ais de Provença, o sigui amb el matís fortament marcat d'«aferrar-se desesperadament». Almenys al llarg de la costa és la forma que avui arriba des d'allí fins al límit del català, car fins a Vingrau (el darrer poble d'Oc, abans de Salses) anotava jo «hi havia d'èr-la *agafat* a la p(a)ret» (1960). Per a l'extensió de cada una de les accs. occitanes, confoses pels dicc., veg. Wartburg, *ZRPb*. LXIV, 571.

En català s'ha cregut sovint que *agafar* sigui l'única forma tradicional, i *gafar* una afèresi vulgar. Crec que, a l'inrevés, es tracta d'una variant conservadora del llenguatge rústic. Observem la freqüència en les antigues cançons populars, que colleccionà Milà: «l'hostalera, de malícia, / *gafa* 'l llum y se'n va al lit» (a Olot, 35.13), «ya l'en *gafan* y l'en lligan / y'l posan en lloc sagrat»; unes 'dames' suspectes de bandolerisme «yo prou las *agafaria* --- / lo capità ya ha manat que las *gafin* y las lliguin» (129.3, 10); d'altres 27.3, 88.30, 55.12. I arriba fins als extrems de la llengua: «jo n'hai 'gut *gafat*, de taupes», a Estaon (1934); *ell gafà* 'ell va agafar' a Formentera (1963), si bé també *agafar* a Eivissa (PzCabrero).

En el meu treball des *CoLP* *PrerrSalam*. 1974, posava jo *agafar* dins el conjunt dels verbs catalans d'origen pre-romà indoeuropeu, incloent-hi *tancar*, *arrencar*, *pair*, *padoir*, *abragir*. Molt de temps s'ha dubtat de l'origen, però avui ja no és sostenible de pensar en un germanisme o un arabisme d'origen substantiu, perquè res no hi havia de ver ni de fundat en el que s'havia dit en aquest sentit, veg. *DECH*, i ja *DCEC* (*GAF*A). En canvi s'imposa a la nostra atenció la perfecta coincidència amb un mot indoeuropeu que significa precisament 'agafar'. Hi ha en efecte un mot en cèltic, balto-eslau, etc., que té ni més ni menys aquest sentit: irl. ant. *gabim* 'jo agafó', ky. *gafael* (pron. *gav-*) 'aguantar', còrn. *gavel* 'aguantar, empunyar', bret. ant. *an-gabal* «saisir»; però ja apareix com a mot gàlic des de molt abans de la fi de l'Antiguitat: l'imperatiu *gabi!* 'aguanta, tingués fort!' està documentat en la segona inscripció galla de la Nièvre posada en el pes d'un fus, en què la filadora li mana això al pes, referint-se al fil de filar, veg. les notes de Gerin i la de Weisgerber, *Sprache der Festlandkelten*, p. 19; bret. mj. *ka(f)font* i bret. mod. *kavont* 'tenir'; i no hi ha dubte que en les quatre columnes de noms propis en *GABA-* (*GABE-*) aplegades per Holder n'hi ha moltes més que revelen la presència d'aquesta arrel en el celta continental (ací mateix veg. *GAPELL* < *GABAGLA*).

Però és sabut que el cèltic antic (en totes tres branques) és una llengua sense F, per més que aquest so hagi sorgit en les llengües del grup gàlic en data moderna (com a alteració d'una *v*) i que la grafia *f* aparegui en les del grup britònic, com a mera representació gràfica del so de *v*. D'altra banda, però, es veu que aquesta arrel va tenir una gran difusió indoeuropea. Breument recordo esl. *gabaję*, *gabati*, pol. *gabac* 'agafar, empunyar', bielo-rus *habac* i eslovac *habai* 'pendre, agafar', rus *bábii* 'arrabassar' (amb una sorda inicial secundària); lit. *gabenù* 'jo m'emporto (alguna cosa)', *gābana* 'braçat (d'herba)', *gobùs* 'àvid', lit. dial. *guōbti* 'arreplegar'; per altra part, mot no del tot estrany al sànscrit, on almenys resta el derivat substantiu *gābhastih* 'avantbraç', 'mà'; en fi és la mateixa arrel que en les llengües itàliques ha donat el ll. *HABÈRE* 'tenir', osc *haf-* i umbre *sub-abtu* (< *sub habitod*), etc.¹

Endemés tot ens indica que la consonant interna d'aquesta arrel era una *-bb-*, no sols perquè gairebé tots els lingüistes admeten que a ella pertanyen el scr. *gābhastih* i el grup del gòt. *gabei* (a.-al. ant. *kepi*) 'riquesa' i *gabig* 'ric' (amb a.-al. ant. *kepik*, ags. *giefig*, isl. ant. *goþungr*), que clarament es remunten a una *-BH-*, sinó perquè —és més— la B era un so bastant menys freqüent que BH en indoeuropeu, i pràcticament inexistent en arrels del tipus normal, a base verbal.² Fins si recuséssim, doncs, el testimoni del sànscrit i del germànic, podríem estar segurs que es tracta d'una arrel GHABH-.

I essent un fet establert que *-BH-* donava *-F-* en sorotàptic, s'ha d'admetre que va existir un sorotàptic *GAF-* 'agafar', majorment veient que els mots amb *GAF-* antic tornen a aparèixer amb força en el domini gallego-portuguès: *Gafanha* freguesia 3 km a l'E. d'Aveiro (S. de Porto), *Gafanhão* en el concelho de Castro Daire (Viseu) i *Gafanhoeira* en el d'Arraiolos (Évora); un *Outário* (> *outeiro*, cast. *otero*) de *Gafanes* i un altre lloc *Gaferrim* apareixen en les inquisicions de 1258 (Cortesão, *Onom. Med. Pg.*), i encara tenim *gaifa* 'contagiosa' en algunes fonts gallegues, en tot cas trobem gall. *gucifas* «orejas del arado» (Carré) i és probable que un i altre siguin prolongació d'un *GAFIA derivat ja pre-romà d'aquest verb.

D'aquest *GAF-* 'agafar' d'època pre-romana, i de classificació sorotàptica, s'imposa ara admetre que provenen molt simplement el cat. i l'oc. (*a*)*gafar*, junt amb els seus derivats substantius (*gafa*, *gafet*, *gafo*, etc.), que, partint del català, han aconseguit després una vasta expansió internacional, fins a cobrir algun d'ells la major part dels dominis lingüístics europeus.

DERIV.: *Gaf* oc. ant. [S. xv, Rayn. III, 414] 'gafet', que també degué existir en la nostra llengua i d'ací deriva *gafet* [docs. cat. de 1410, 1429 i 1443, *AicM*], JRoig, *Spill*: «d'aquell covent --- / los tancadós / e los *gafets* / huy són desfets; / los forrellats / romputs, / trencats / ---», v. 7397; *gafet* «haeflein» en el *Vocab. cat.-al.* de 1502, § 372; oc. ant. *gafet*, amb un parell de testimonis del S. xv (o poc abans), i d'altres més aviat posteriors de *gafot*, *gafi*, i *gafon*,